

JESMO LI STARI KOLIKO IMAMO GODINA ILI KOLIKO SE STARIMA OSJEĆAMO?

Ljiljana KALITERNA
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 159.922.6
Pregledni rad

Primljeno: 9. 12. 1998.

U članku se iznosi pregled istraživanja koncepta subjektivne dobi. Velik broj istraživanja pokazao je da ljudi percipiraju svoju dob drukčijom od stvarne dobi. Općenito, do svoje 20. godine ljudi se osjećaju nešto starijima nego što jesu, a oni s više od 30 godina života gotovo se u pravilu osjećaju mlađima. Razlike između subjektivne i kronološke dobi su veće što su ljudi stariji. Prikazani su načini na koji se subjektivna dob operacionalizira i mjeri te povezanost između subjektivne dobi i različitih demografskih, zdravstvenih i psiholoških čimbenika.

UVOD

Dob je, uz spol, jedna od najvažnijih socijalnih, psiholoških i kulturnih kategorija koja ne određuje samo naše samopoimanje i samoopažanje, strukturiranje socijalnih i kulturalnih očekivanja, stavova i životnih uloga već umnogome i institucionalnu organizaciju (Settersten i Mayer, 1997.). Mnogi aspekti osobnog, obiteljskog, izobrazbenog i profesionalnog života organizirani su u velikoj mjeri, a ponekad i isključivo (npr. izobrazba) prema dobi. U suvremenim razvijenim društvima dob je jedna od osnovnih odrednica kojom se reguliraju prava i odgovornosti (npr. pravo glasa, vozačka dozvola, mogućnost konzumiranja alkoholnih pića, radna dozvola, sklapanje braka, umirovljenje i sl.). Čak se i u znanstvenim istraživanjima kojima je predmet proučavanja čovjek dob uzima kao jedan od važnijih kriterija na osnovi kojeg se pokušava predvidjeti njegovo ponašanje te različiti problemi: osobni, socijalni pa i zdravstveni (Ward, 1984.).

Pritom se dob gotovo isključivo poima kronološki tj. mjeri se dužinom vremena koje protekne od čovjekova rođenja. Međutim, uzevši u obzir velike individualne razlike u fiziološkom, psihičkom i društvenom funkcioniranju ljudi iste životne dobi, postavlja se pitanje je li opravdano jednu, isključivo "vanjsku", varijablu uzimati kao bitnu odrednicu fizičke i emocionalne zrelosti i sposobnosti preuzimanja pojedinih tipova odgovornosti? Individualne razlike u različitim aspektima funkcioniranja ljudi iste dobi posebno su izražene u starijim dobnim skupinama. Nije stoga neobično što se upravo u znanstvenim istraživanjima te populacije pokazalo da bi se dob, tj. starost pojedinca, mogla izraziti i nekim drugim indeksom koji bi, za razliku od kronološke dobi, bio osjetljiviji na individualne razlike. Na takvim je razmišljanjima 50-ih godina ovog stoljeća nastao koncept tzv. subjektivne dobi (prema Barak i Stern, 1986.).

Cilj je ovog rada prikazati neka od istraživanja o subjektivnoj dobi, različitim pokazateljima subjektivne dobi koji se danas rabe te o nekim demografskim osobinama i osobinama ličnosti koje su povezane s individualnim razlikama u subjektivnoj dobi.

MJERENJE SUBJEKTIVNE DOBI

Subjektivna dob označuje koliko se starom osoba osjeća, u koju dobnu skupinu se uklapa ili koliko bi stara željela biti, neovisno o stvarnim godinama života, tj. kronološkoj dobi. Iako postoji mnogo načina na koje se u istraživanjima mjerila subjektivna dob, oni se grubo mogu podijeliti u šest kategorija (Barak i Stern, 1986.):

a) *Identifikacijska dob* označava mjeru po kojoj se od pojedinca traži da se svrsta u određenu dobnu skupinu. To je najstarija mjera subjektivne dobi, a najčešće se ispituje pitanjem: "Osjećate li se vrlo mladi, mladi, srednjih godina, stari ili vrlo stari?". Jedan od osnovnih nedostataka ove mjere je to što se odgovori mogu svrstati u svega pet kategorija, pa se teško uspoređuju s kronološkom dobi ispitanika.

b) *Komparativna dob* mjeri se tako da se od pojedinca traži da usporedi sebe u odnosu na svoju kronološku dob ili u odnosu na ostale pripadnike svoje dobne skupine. Najčešće se mjeri pitanjima "Osjećate li se starije, isto ili mlađe od svoje stvarne dobi?" ili "Osjećate li se starije, isto ili mlađe od većine ljudi svoje dobi?".

c) *Osjećaj dobi (feel/age)* mjeri se jednostavnim pitanjem "Koliko starim se osjećate?". Prednost ove mjere je u tome što se odgovori izražavaju u godinama, tj. na kontinuiranoj skali, pa se lako uspoređuju s kronološkom dobi.

d) *Kognitivna dob* subjektivna je dob osnovana na četiri dimenzije: koliko se starom osoba osjeća (*feel/age*), kako staro

izgleda (*look/age*), koliko je stara po svojem radu i ponašanju (*do/age*) i po svojim interesima (*interest/age*). Odgovori se izražavaju ili u godinama ili u pet- do deset-godišnjim intervalima, a rezultat je prosječna vrijednost sve četiri dimenzije.

e) *Idealna dob* je dob za koju osoba misli da je za nju a) idealna ili b) željena. Mjeri se jednostavnim pitanjima, npr. "Koliko biste godina najradije imali?" ili "Koje godine života držite idealnima?". Idealna i/ili željena dob najčešće se evaluira u odnosu na kronološku i kognitivnu dob. Razlika između kronološke i idealne dobi (izražena u godinama) naziva se *nepodudarnom dobi* (*discrepancy age*), a razlika između kognitivne i idealne dobi naziva se *neusklađenom dobi* (*disparity age*).

f) *Stereoptipna dob* jedina je mjera kod koje se ne traži izravna procjena subjektivne dobi, već se osniva na bipolarnim terminima semantičkog diferencijala (npr. siguran-nesiguran, vrijedan-nevrijedan, zadovoljan-nezadovoljan, koristan-nekoristan), a od ispitanika se traži da procijeni sebe u odnosu na "staru osobu" ili "osobu srednjih godina".

U novije vrijeme, u istraživanjima subjektivne dobi najčešće se rabi mjera kognitivne dobi koju je na osnovi koncepta Kastenbauema i suradnika (1972.) razvio Barak 1979. godine (prema Barak i Stern 1986.). Prednost je kategorije kognitivne dobi u tome što se relativno lako ispituje pomoću samo četiri pitanja, rezultati se izražavaju na kontinuiranoj skali te se lako uspoređuju s ostalim zavisnim i/ili nezavisnim varijablama u istraživanju, a po prirodi je multidimenzionalna mjera, tj. uključuje psihološku, biološku, socijalnu i kognitivnu dimenziju funkcioniranja pojedinca (osjećaj, izgled, ponašanje i interesi). U istraživanju Baraka (1987.) kognitivna dob se, u usporedbi s drugim mjerama subjektivne dobi, pokazala pouzdanom i valjanom mjerom subjektivnog doživljavanja svoje dobi.

Koncept subjektivne dobi nastao je u okviru gerontoloških istraživanja, ali su mu veliki poticaj dala istraživanja potrošačkih ponašanja (Peters, 1971.). Činjenica je, naime, da broj starih ljudi u odnosu na ukupnu populaciju raste u razvijenim zemljama i da su oni danas vrlo važan segment društva, između ostalog i s marketinškog aspekta. Za ilustraciju: u SAD-u, ljudi stariji od 55 godina drže u svojim rukama oko 77 posto financija, kupuju 43 posto osobnih automobila, idu na oko 80 posto luksuznih putovanja, jedu tri puta dnevno, konzumiraju 25 posto alkoholnih pića i čine oko 40 posto ukupne potrošnje (Van Auken i sur., 1993.). Potreba da se oglašavanjem proizvoda pristupi tom važnom segmentu društva dala je izravni poticaj istraživanjima subjektivne dobi za koju se pokazalo da bolje predviđa stavove i ponašanje ljudi, osobito onih starije životne dobi, nego kronološka dob.

RAZLIKE IZMEĐU SUBJEKTIVNE I KRONOLOŠKE DOBI

Postojanje razlike između subjektivne i kronološke dobi pokazalo se u mnogobrojnim istraživanjima (Barak i Stern, 1986.; Barnes-Farell i Piotrowsky, 1989.; Goldsmith i Heiens, 1992.; Montepare i Lachman, 1989.; Staats i sur., 1993.). Općenito rečeno, ljudi se do svoje 20. godine osjećaju nešto starijima nego što jesu, a oni s više od 30 godina života gotovo se u pravilu osjećaju mlađima. Razlike između subjektivne i kronološke dobi veće su što su ljudi stariji. Nakon sumiranja rezultata različitih istraživanja, čini se da se manje od 30 posto odraslih ljudi (starijih od 18 godina) osjeća u skladu sa svojom kronološkom dobi. U dobnoj skupini između 18 i 29 godina oko 20 – 35 posto ljudi osjeća se mlađima, a 35 – 55 posto starijima od svoje kronološke dobi. Razlika između kronološke i subjektivne dobi u toj dobnoj skupini iznosi od jedne do tri godine (Montepare, 1991.; Montepare i Lachman, 1989.). Svega 20 posto ljudi starijih od 50 godina osjeća se starijima, a većina (50 – 80 posto) osjeća se mlađima, i to u prosjeku čak 12 do 15 godina mlađima od svoje kronološke dobi (Barnes-Farell i Piotrowsky, 1989.; Baum i Boxley, 1983.; Van Auken i sur., 1983.). Budući da se u istraživanjima najčešće rabila tzv. kognitivna dob koja je, kao što je već rečeno, multidimenzionalna, postavlja se pitanje postoje li razlike u pojedinim dimenzijama (psihološka – osjećaj, biološka – izgled, socijalna – ponašanje, kognitivna – interesi) s obzirom na kronološku dob. Goldsmith i Heines (1992.) su, ispitujući upravo tu razliku, pokazali da je psihološka dob bila najbliža kronološkoj, da je biološka dob imala najveća odstupanja prema “mlađoj dobi” kod ljudi do 50. godine života, a kod starijih od 50 godina “najmlađa” je bila socijalna dob. Međutim, te su razlike naznačene samo kao tendencije, jer statistički nisu bile značajne.

U istraživanjima idealne dobi pokazalo se također da ona varira u skladu s kronološkom dobi, tj. da se, što su ljudi stariji, idealna dob pomiče prema starijim godinama (Uotinen, 1998., Barak i Stern, 1986.; Staats, 1996.). Međutim, za pretpostaviti je da je idealna dob pod jakim utjecajem kulturalnih čimbenika i da ono što se percipira idealnim može biti vrlo različito u različitim kulturama. Na žalost, komparativnih istraživanja na ovom području gotovo i nema, stoga je vrlo zanimljivo istraživanje Uotinena (1998.) koji je na finskoj populaciji primijenio ranije istraživanje Baraka i Sterna (1986.), učinjeno u SAD-u. Rezultati su pokazali da su u tri dobne skupine (25 – 39 godina, 40 – 54 godina, 55 – 69 godina) Amerikanci idealnu dob procjenjivali mlađom nego Finci. U dobnoj skupini 25 – 39 godina idealna dob za finsku populaciju bila je 29 godina, a za američku 25 godina, u dobnoj skupini 40 – 54 godina idealna je dob za Fince bila 39, a za Amerikance 29, dok je

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 6 (38),
STR. 873-883

KALITERNA-LIPOVČAN, LJ.:
JESMO LI STARI KOLIKO...

u najstarijoj dobnoj skupini (55 – 69 godina) idealna dob za Fince bila 46 godina, a za Amerikance 35 godina. U skladu s tim rezultatima kretali su se i rezultati kognitivne dobi, tj. ona je u svim dobnim skupinama u Amerikanaca bila procijenjena mlađom nego u Finaca. Te razlike autor pripisuje najvećim djelom socio-kulturalnim čimbenicima, tj. položaju i statusu starih ljudi u te dvije zemlje. Istraživanja o problemima starih ljudi u Finskoj pokazala su da je većina ljudi zadovoljna svojim ekonomskim statusom i različitim sustavima skrbi (zdravstvenim i socijalnim) u svojoj zemlji, pa se pretpostavlja da su zadovoljniji u starijoj životnoj dobi od Amerikanaca, što se onda odražava i na njihovu percepciju vlastite životne dobi.

Samo po sebi nameće se pitanje zašto se stariji ljudi osjećaju mlađima nego što jesu. Prvi teoretičari na ovom području zaključili su da je najvjerojatniji razlog to što se ljudi boje starosti i što starost u našoj, zapadnoj kulturi, ima negativnu konotaciju (McTavish, 1971.), pa se subjektivno doživljavanje sebe mlađim objašnjava određenim oblikom obrambenog mehanizma (Peters, 1971.). Međutim, rezultati mnogih istraživanja pobijaju takvo objašnjenje, jer nije utvrđena povezanost između negativnih stavova i stereotipa prema starenju kao ni osobnog straha od starenja s procjenama subjektivne dobi (Montepare i Lachman, 1989.; Montepare, 1996.; Ward, 1977.). Većina današnjih istraživača drži da percepcija vlastite dobi odražava stupanj prilagodbe pojedinca njegovoj socijalnoj okolini i da je pod utjecajem različitih biološko-fizioloških, demografskih i socijalnih značajki, a u novije vrijeme sve se više povezuje i s osobinama ličnosti pojedinca.

INDIVIDUALNE RAZLIKE U SUBJEKTIVNOJ DOBI

Najčešće se subjektivna dob ispitivala u odnosu prema spolu i zdravlju pojedinca, pa su u tim područjima rezultati i najjasniji. Suprotno očekivanjima, razlike u subjektivnoj dobi između muškaraca i žena potvrđene su u vrlo malo istraživanja (Peters, 1971.; Ward, 1984.). Poznato je da žene više nego muškarci žele izgledati mlađe nego što jesu, a to je posebice naglašeno u današnje vrijeme, kad se u medijima kao model idealnog gotovo u pravilu pojavljuju mlade i lijepe žene. Zbog toga je velik broj istraživača pretpostavljao da će žene, osobito starije, u želji da izgledaju što mlađe i percipirati svoju dob mlađom nego muškarci. Međutim, većina istraživanja utvrdila je da nema povezanosti između subjektivne dobi i spola (Barak, 1987.; Baum i Boxly, 1983.; Goldsmith i Haines; 1992.; Henderson i sur., 1995.; Hublely i Hultsch, 1994.; Montepare, 1996.; Uotinen, 1998.). Ovakav je nalaz još zanimljiviji ako se uzme u obzir da se pri procjenama najboljih godina za određene životne zadaće (zaposlenje, odgovornost, brak) že-

nama daje mlađa životna dob nego muškarcima (Staats, 1996.; Zepelin i sur., 1987.) i da kao graničnu dob za početak starosti žene same biraju mlađu dob nego muškarci (Peters, 1971.). Čini se ipak da u žena ovakav pomak prema mlađoj dobi pri općenitim procjenama i socijalnim stavovima nema utjecaja na percepciju njihove vlastite životne dobi.

Rezultati istraživanja o povezanosti zdravlja i subjektivne dobi gotovo u pravilu pokazuju da je percipiranje sebe kao mlađega od stvarne dobi povezano s boljim zdravstvenim statusom (Barak i Stern, 1996.; Baum i Boxly, 1983.; Hubley i Hultsch, 1994.; Markides i Boldt, 1983.;). Istraživanje Carpa i Carpa (1981.) pokazalo je čak da ljudi koji se osjećaju starijima od svoje stvarne dobi ranije obolijevaju od različitih bolesti i ranije umiru nego ljudi koji se osjećaju mlađima. Međutim, valja biti oprezan pri zaključivanju o ovakvim povezanostima, jer je većina istraživanja transverznog tipa, a tu postoji ozbiljan metodološki problem. Na osnovi utvrđene povezanosti u tom tipu istraživanja ne može se zaključivati o uzročno-posljedičnoj vezi te je moguće da lošiji zdravstveni status uzrokuje da se ljudi osjećaju starijima nego što stvarno jesu, ali je isto tako moguće da se u onih koji se osjećaju starijima zdravlje pogoršava brže nego u onih koji se osjećaju mlađima. Odgovor na ovakva pitanja mogu dati samo longitudinalna istraživanja, a njih je, na žalost, vrlo malo. Jedino longitudinalno istraživanje iz ovog područja u kojem se na uzorku od 323 ispitanika u razmaku od četiri godine mjerila subjektivna dob (identifikacijska dob) i zdravstveni status pokazalo je da su ispitanici koji su se u početnom istraživanju osjećali starijima i kojima se subjektivna dob tijekom četiri godine promijenila prema još starijoj, u početnom mjerenju imali lošiji zdravstveni status i veće pogoršanje u zdravstvenom statusu tijekom četiri godine od onih koji su se u početnom mjerenju osjećali mlađima (Markides i Boldt, 1983.). Međutim, nije utvrđena razlika u zdravstvenom statusu između onih koji su se u oba mjerenja osjećali starijima i onih koji su se u prvom mjerenju osjećali starijima, a nakon četiri godine mlađima od svoje stvarne životne dobi. Potrebna su daljnja longitudinalna istraživanja kako bi se utvrdila priroda povezanosti između zdravlja i subjektivne dobi, ali već se na osnovi dosadašnjih može reći da takva povezanost postoji. Hubley i Hultsch (1994.) su, ispitujući povezanosti različitih osobina ljudi i njihove subjektivne dobi, pokazali da zdravstvene varijable objašnjavaju najveću proporciju varijance u nekoliko mjera subjektivne dobi.

Od demografskih varijabla koje su se povezivale sa subjektivnom dobi, osim spola najčešće su se ispitali razina naobrazbe, nezaposlenost, socio-ekonomski status i prihodi.

Sve te varijable, iako različito ispitivane u istraživanjima, mogu se zapravo svesti na socio-ekonomski status. Pokazalo se da ljudi višeg socio-ekonomskog statusa percipiraju sebe mlađima (Barak i Stern, 1986.; Peters, 1971.). To se odnosi i na ljude više razine naobrazbe (Barak, 1987.; Markides i Boldt, 1983.) i viših mjesečnih primanja (Baum i Boxley, 1983.). Međutim, postoje i istraživanja koja nisu potvrdila takve povezanosti (Henderson i sur., 1995.) te autori drže da se na području istraživanja individualnih razlika u subjektivnoj dobi više pozornosti treba posvetiti istraživanju psiholoških osobina, negoli demografskih i socio-ekonomskih, jer se pretpostavlja da su upravo psihološke osobine najuže povezane s percepcijom vlastite životne dobi.

Istraživanja o povezanosti osobina ličnosti i subjektivne dobi novijeg su datuma i za sada relativno rijetka. U istraživanjima se Hublleyja i Hultscha (1994.; 1996.) pokazalo da su ljudi koji se osjećaju mlađima više ekstrovertirani, imaju internalni lokus kontrole tj. osjećaju da mogu kontrolirati događaje u životu i otvoreni su prema novim iskustvima. Otvorenost prema novim idejama, kreativnost i netradicionalnost bili su jače izraženi u ljudi koji se doživljavaju mlađima i u nekoliko istraživanja potrošačkog ponašanja (prema Barak i Stern, 1986.). Istraživači Baum i Boxly (1983.) drže da je varijabla koja je najjače povezana s percipiranjem sebe kao mlađeg zapravo to što imaju cilj u životu, odnosno nalaze smisao života (*purpose in life*). U skladu s tim su i rezultati nekih istraživanja koji pokazuju da je subjektivna dob dosta jako povezana s životnim zadovoljstvom, tj. da se ljudi koji su zadovoljniji životom osjećaju mlađima (Barak i Stern, 1986.; Peters, 1971.).

Kako raste interes za istraživanjima različitih čimbenika koji su povezani sa subjektivnom dobi, povećava se i interes za proučavanjem subjektivne dobi u okviru primijenjenih disciplina. Uz već klasična istraživanja o potrošačkom ponašanju koja su npr. pokazala da ljudi koji se osjećaju mlađima češće peru kosu, telefoniraju, objeđuju izvan kuće, bave se tjelovježbom i igraju računalne igre nego oni koji se osjećaju starijima (prema Barak i Stern, 1986.), u novije se vrijeme subjektivna dob proučava i u okviru psihologije organizacije, tj. ponašanja ljudi na radnom mjestu. U istraživanju Cleveland i Shore (1992.) pokazalo se da su dvije mjere subjektivne dobi (identifikacijska i komparativna) stavove prema radu i učinak bolje predviđale nego kronološka dob. U istraživanju Barnes-Farell i Piotrowskog (1991.) veći doživljeni stres na radnom mjestu bio je povezan s percipiranjem sebe kao starijeg od svoje životne dobi. Autori povezuju taj rezultat s istraživanjem Hubera 1970. (prema Barnes-Farell i Piotrowski, 1991.)

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 6 (38),
STR. 873-883

KALITERNA-LIPOVČAN, LJ.:
JESMO LI STARI KOLIKO...

koji je zaključio da je vjerojatni razlog zašto radnici kojima opada radna sposobnost i učinak doživljavaju sebe kao starije u tome što postoji stereotipno mišljenje o starim ljudima kao manje sposobnima i učinkovitima. Međutim, doživljaj subjektivne "starosti" se kao bumerang-efekt vraća, i za posljedicu ima stvarno smanjenje radnog učinka i radnih aspiracija. Zbog toga autori drže da ispitivanje subjektivne dobi može imati vrlo velike praktične koristi u organizaciji rada, jer bi se na osnovi takvog ispitivanja možda moglo predvidjeti opadanje radnog učinka i zadovoljstva na radnom mjestu u pojedinih radnika.

ZAKLJUČAK

Pregled dostupne literature s područja ispitivanja subjektivne dobi nedvojbeno upućuje na to da je riječ o vrlo zanimljivom i obećavajućem konceptu. Kao što je već u uvodnom dijelu rečeno, dob je važna i osobna i društvena odrednica, a čini se po izloženim istraživanjima da se dob, osobito u starijih ljudi, ne bi smjela mjeriti isključivo kronološki. Činjenica je, naime, potvrđena u svim istraživanjima s ovog područja, da u većine ljudi postoji nesklad između stvarne životne dobi i osjećaja o vlastitoj dobi. Mlađi se ljudi češće osjećaju starijima, a stariji se ljudi osjećaju mlađima nego što jesu, u rasponu od jedne do petnaest godina. Ta se činjenica ne bi smjela zanemariti, osobito u današnje vrijeme u kojem smo svjedoci naglog porasta broja starih ljudi u svim razvijenim zemljama svijeta, a upravo su u starih ljudi najveće razlike između stvarne životne dobi i one percipirane.

Još je teško odgovoriti na pitanje zašto se ljudi osjećaju mlađima ili starijima nego što jesu, jer je to područje istraživanja relativno "mlado" i ne dopušta stroge zaključke; ali, čini se da pobuđuje sve veće zanimanje, pa je za očekivati da će daljnja istraživanja, osobito ona longitudinalna, omogućiti i taj odgovor. Prednost je koncepta subjektivne dobi, u istraživačkom smislu, da se relativno lako ispituje, pomoću samo jednog ili nekoliko pitanja, pa se može apelirati na istraživače iz područja društvenih, humanističkih i medicinskih znanosti da u ispitivanja (uz kronološku dob koja se ispituje gotovo uvijek kad se ispituje čovjek) uključe i jednu od mjera subjektivne dobi. To bi bilo posebno važno u istraživanjima iz područja medicinskih znanosti, jer se na osnovi dosadašnjih istraživanja čini da je percepcija vlastite dobi dosta usko povezana sa zdravljem, ali priroda te povezanosti nije još utvrđena.

Utjecaj kulture i socijalnih čimbenika na percepciju vlastite dobi nedostatno su istraženi. Osim već spomenutog istraživanja Uotina (1998.), nema usporednih istraživanja o su-

bjektivnoj dobi u različitim zemljama. Većina istraživanja na tom području odnosi se na američku populaciju koja je kulturno specifična. Za bolji uvid u odnose između stvarne i percipirane dobi nužno je provesti istraživanja u različitim zemljama, kulturama i društvenim sredinama.

Praktične implikacije ispitivanja subjektivne dobi su mnogobrojne. Od boljeg razumijevanja potrošačkog ponašanja i time bolje ponude različitih proizvoda na tržištu, što se već radi, do moguće anticipacije i prevencije pogoršanja zdravlja. Ako se utvrdi, a to se može postići odgovarajućim znanstvenim istraživanjima, da su stariji ljudi koji se osjećaju mlađima i objektivno, po svojim psihofizičkim sposobnostima, mlađi od svoje stvarne dobi, moglo bi doći do važnih društvenih promjena. Naime, društvene norme i očekivanja vezana uz pojedinu životnu dob imaju oblik određene društvene kontrole koja određuje kad se pojedino ponašanje drži primjerenim i ponašanje koje se ne uklapa u te dobne standarde negativno se vrednuje, a ponekad i sankcionira (Neugarten i sur., 1976.). Koncept subjektivne dobi relativizira te ustaljene društvene norme i očekivanja i upućuje na to da se ljudima ne treba obraćati kao pripadnicima pojedinih dobnih skupina. To se posebice odnosi na ljude starije dobi koje se, za razliku od pripadnika ostalih dobnih skupina, najčešće ograničuje i marginalizira baš po kriteriju kronološke dobi.

LITERATURA

- Barak, B. (1987.), Cognitive age: A new multidimensional approach to measuring age identity. *International Journal of Aging and Human Development*, 25(2):109-127.
- Barak, B. i Stern, B. (1986.), Subjective age correlates: a research note. *The Gerontologist*, 26(5):571-578.
- Barnes-Farrel, J. L. i Piotrowski, M. J. (1989.), Workers' perception of discrepancies between chronological age and personal age. *Psychology and Ageing*, 4(3):376-377.
- Barnes-Farrel, J. L. i Piotrowski, M. J. (1991.), Discrepancies between chronological age personal age as a reflection of unrelieved worker stress. *Work & Stress*, 5(3):177-187.
- Baum, S. K. i Boxley, R. L. (1983.), Age identification in the elderly. *The Gerontologist*, 23(5):532-537.
- Carp, F. M. i Carp, A. (1981.), Mental health characteristics and acceptance-rejection of old age. *American Journal of Orthopsychology*, 51(2): 230-241.
- Cleveland, J. N. i Shore, L. M. (1992.), Self and supervisory perspectives on age and work attitudes and performance. *Journal of Applied Psychology*, 77(4):469-484.
- Goldsmith, R. E. i Heines, R. A. (1992.), Subjective age: a test of five hypotheses. *The Gerontologist*, 32(3):312-317.

- Henderson, K. V., Goldsmith, R. E. i Flynn, L. R. (1995.), Demographic characteristics of subjective age. *The Journal of Social Psychology*, 135(4):447-457.
- Hubley, A. M. i Hultsch, D. F. (1994.), The relationship of personality trait variables to subjective age identity in older adults. *Research on Aging*, 16(4):415-439.
- Hubley, A. M. i Hultsch, D. F. (1996.), Subjective age and traits. *Research on Aging*, 18(4):494-496.
- Markides, K. S. i Boldt, J. S. (1983.), Change in subjective age among the elderly: a longitudinal analysis. *The Gerontologist*, 23(4):422-427.
- McTavish, D. G. (1971), Perceptions of old people: a review of research methodologies and findings. *The Gerontologist*, 11(2):90-101.
- Montepare, J. M. (1991.), Characteristics and psychological correlates of young adult men's and women's subjective age. *Sex Roles*, 24(5-6): 323-333.
- Montepare, J. M. (1996.), Variations in adults subjective ages in relation to birthday awareness, age awareness and attitude toward aging. *Journal of Adult Development*, 3(4):193-203.
- Montepare, J. M. i Lachman, M. E. (1989.), You are only as old as you feel: self-perceptions of age, fears of aging and life satisfaction from adolescence to old age. *Psychology and aging*, 4(1):73-78.
- Neugarten, B. L., Moore, J. W. i Lowe, J. C. (1976.), Age norms, age constraints and adult socialization, *American Journal of Sociology*, 70: 710-717.
- Peters, G. R. (1971.), Self-conceptions of the aged, age identification, and aging. *The Gerontologist*, 11(2):69-73.
- Settersten, R. A. i Mayer, K. U. (1997.), The measurement of age, age structuring and the life course. *Annual Review of Sociology*, 23:233-261.
- Staats, S. (1996.), Youthful and older biases as special cases of a self-age optimization bias. *Aging and Human Development*, 43(4):267-276.
- Staats, S., Heaphey, K., Miller, D., Partlo, C., Romine, N. i Stubbs, K. (1993.), Subjective age and health perceptions of older persons: maintaining the youthful bias in sickness and in health. *International Journal of Aging and Human Development*, 37(3):191-203.
- Van Auken, S., Barry, T. E. i Anderson, R. (1993.), Toward the internal validation of cognitive age measures in advertising research. *Journal of Advertising Research*, May-June, 82-84.
- Ward, R. A. (1977.), The impact of subjective age and stigma on older persons. *Journal of Gerontology*, 32(2):227-232.
- Ward, R. A. (1984.), The marginality and salience of being old: when is age relevant? *The Gerontologist*, 24(3):227-232.
- Uotinen, V. (1998.), Age identification: a comparison between Finnish and North-American Cultures. *The international Journal of Aging and Human Development*, 46(2):109-124.
- Zepelin, H., Sills, R. A. i Heath, M. W. (1987.), Is age becoming irrelevant? An explanatory study of perceived age norms. *International Journal of Aging and Human Development*, 24(4):241-255.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 6 (38),
STR. 873-883

KALITERNA-LIPOVČAN, LJ.:
JESMO LI STARI KOLIKO...

Are We as Old as We are or as Old as We Feel?

Ljiljana KALITERNA
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

This paper reviews the concept and measurement of subjective age. Considerable research has shown that people tend to consider their age as being different from what it actually is. Generally, adults under 20 years of age often perceive themselves as slightly older than their actual age, while adults over 30 years perceive themselves as younger than their actual age. The differences between actual and subjective age become more pronounced with advancing chronological age. The different types of measures that have been used to assess subjective age as well as correlates of age identification are discussed.

Bestimmen die Lebensjahre das Alter oder ist man so alt, wie man sich fühlt?

Ljiljana KALITERNA
Ivo-Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Der Artikel gibt einen Überblick über die Untersuchungen zum Konzept des subjektiven Alters. Zahlreiche Untersuchungen haben ergeben, daß Menschen ihr Alter in Abweichung von ihren reellen Lebensjahren wahrnehmen. Allgemein kann folgendes gesagt werden: bis zum 20. Lebensjahr fühlt man sich etwas älter, als man tatsächlich ist, während man sich nach 30 fast in der Regel jünger fühlt. Je älter man ist, desto größer der Unterschied zwischen dem subjektiven und dem chronologischen Alter. Es werden Modi aufgezeigt, die es ermöglichen, das subjektive Alter zu operationalisieren und zu messen. Die Autorin verweist ferner auf den Bezug zwischen subjektivem Alter und verschiedenen demographischen, gesundheitlichen und psychologischen Faktoren.